

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

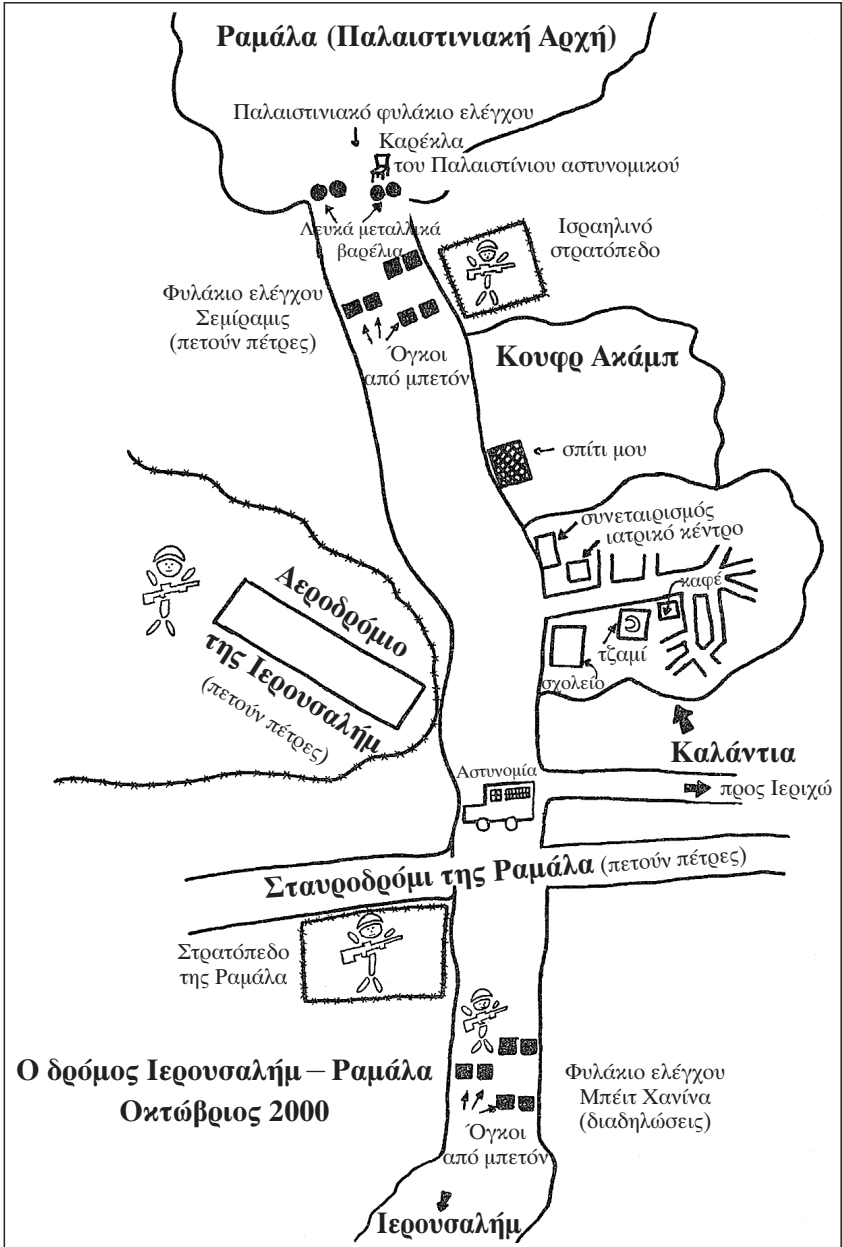
Τσάι ή καφέ;

Ένα στρατόπεδο προσφύγων που δεν διαφέρει σε τίποτε από τα άλλα στρατόπεδα που κατασκεύασαν, μετά το 1948, οι Παλαιστίνιοι, οι οποίοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους στις περιοχές όπου έμελλε να δημιουργηθεί το Ισραήλ. Ένα στρατόπεδο πυκνοκατοικημένο, χωρίς ένα δέντρο ούτε ένα χορταράκι ανάμεσα στα ανθυγιεινά σπίτια, κολημένα το ένα πάνω στο άλλο σε στενά και σκοτεινά δρομάκια: αυτή είναι η Καλάντια, στα μισά του δρόμου ανάμεσα στην Ιερουσαλήμ και τη Ραμάλα, εκεί όπου έζησα και εργάστηκα τους πρώτους μήνες μετά την άφιξή μου.

Πενήντα χρόνια μετά την ίδρυσή του, ένα προσφυγικό στρατόπεδο παραμένει ένα στρατόπεδο, έστω κι αν έχει σήμερα αρκετές χιλιάδες κατοίκους και το μπετόν έχει αντικαταστήσει τις σκηνές. Στην είσοδο, από τη μια και την άλλη μεριά του κύριου δρόμου, το σχολείο και το ιατρείο της UNRWA.¹ Δίπλα ο συνεταιρισμός των γυναικών, όπου εργάζομαι. Πιο πέρα το τζαμί, μετά το καφενείο, όπου οι άνδρες παίζουν χαρτιά καπνίζοντας αργιλέ, ένα παντοπωλείο, ένα κρεοπωλείο και τίποτε άλλο. Πιο κάτω, στο δαίδαλο με τα μικρά δρομάκια, οι πρόσφυγες έχουν ομαδοποιηθεί σύμφωνα με το χω-

---

1. United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East, είναι ο οργανισμός του ΟΗΕ που έχει αναλάβει τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές υπηρεσίες για τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες από το 1949 και μετά.

ριό καταγωγής τους για να χτίσουν μικρά σπίτια στα οποία πρόσθεσαν ένα δωμάτιο εδώ, έναν όροφο εκεί, ανάλογα με τους γάμους και τις γεννήσεις.

Η καρδιά του στρατοπέδου είναι ο συνεταιρισμός: εκεί πηγαίνουν οι εργάτριες για να δουλέψουν στα εργαστήρια ραπτικής, κατασκευής παπλωμάτων και μαξιλαριών ή παλαιστινιακού παραδοσιακού κεντήματος. Από τα έσοδα του συνεταιρισμού χρηματοδοτούνται ταυτόχρονα η τεχνική κατάρτιση που προσφέρει ο συνεταιρισμός στις γυναίκες του στρατοπέδου, καθώς και ο παιδικός σταθμός και το νηπιαγωγείο, όπου αφήνουν τα παιδιά τους. Οι δραστηριότητες του συνεταιρισμού επιχορηγούνται επίσης από διάφορους διεθνείς οργανισμούς, όπως αυτός ο οποίος πληρώνει το μισθό μου. Με έφεραν εδώ για να εκπαιδεύσω τις δασκάλες του νηπιαγωγείου, γιατί δεν υπάρχει κατάρτιση για την προσχολική εκπαίδευση στην Παλαιστίνη, και με την άφιξή μου, η Σαχάρ, η διευθύντρια, καμαρώνει κάπως όταν εξηγεί, περνώντας μέσα από το στρατόπεδο, ότι ήρθε μία ειδικός για να βελτιώσει την εκπαίδευση που παρέχεται στο νηπιαγωγείο, «όπως στην Ευρώπη και στην Αμερική».

Στις αρχές της Ιντιφάντα, οι «διεθνείς» είχαν την τάση μάλλον να ετοιμάζονται να μετακομίσουν παρά να εγκαθίστανται. Πάντως, κανένας ξένος δεν έχει ζήσει ποτέ στο Κουφρ Ακάμπ, ένα προάστιο που είναι ομοιόμορφα τιμεντοποιημένο, μουντό και θλιβερό, στα όρια του στρατοπέδου. Μία ξένη που εγκαθίσταται εκεί, κι ακόμη περισσότερο μία γυναίκα μόνη, γίνεται δεκτή σαν πριγκίπισσα: οι μισοί από τους σαμπάμπ² της συνοικίας έρχονται να βοηθήσουν για να μετα-

---

2. Σαμπάμπ είναι ο πληθυντικός της λέξης σαμπ, η οποία σημαίνει «νέος άνθρωπος» στα αραβικά. Οι σαμπάμπ, δηλαδή οι νέοι άνδρες που δεν έχουν ακόμη παντρευτεί, αποτελούν μια τελείως ξεχωριστή κοινωνική κατηγορία, ιδιαίτερα σε αυτό το πλαίσιο όπου αποτελούν την αιχμή του δόρατος της Ιντιφάντα.

φερθούν τα έπιπλα και οι αποσκευές. Και όσο διαρκεί αυτό, οι μητέρες των υπόλοιπων ετοιμάζουν γλυκίσματα για να τα στείλουν στη νεοφερμένη. Σε μερικές ώρες η φήμη ότι μια Ελληνίδα ήρθε να ζήσει εδώ για να εργαστεί στα νηπιαγωγεία του στρατοπέδου εξαπλώνεται στην Καλάντια και στα περίχωρά της σαν φωτιά και τις ημέρες που ακολουθούν βλέπω να παρελαύνουν από το σπίτι μου ένα τσούρμο από πιτσιρίκια, που κουβαλούν πιάτα με γλυκίσματα ή που μου μεταφέρουν προσκλήσεις για γεύμα ή για δείπνο εκ μέρους των γονέων τους. Με την έναρξη του Ραμαζανιού, δύο μήνες μετά την άφιξή μου, οι προσκλήσεις να μοιραστώ το ιφτάρ, το γεύμα μετά τη νηστεία, πολλαπλασιάζονται: δεν πάει άλλο, κλείνομαι ορισμένα βράδια στο διαμέρισμά μου για να απομονωθώ λίγο και προσποιούμαι την πεθαμένη όταν χτυπούν δυνατά την πόρτα.

Μια ξένη σε αυτή τη συνοικία είναι κάτι περίεργο. Για μερικές εβδομάδες τα παντοπωλεία των περιχώρων βουίζουν από χίλια μικρά ανέκδοτα: «αυτή» καταφέρει κουτσά στραβά τα αραβικά, αλλά με μία λιβανέζικη προφορά που την καταλαβαίνεις από μακριά, «αυτή» αγόρασε ένα βεδουίνικο ταπέτο για να διακοσμήσει το διαμέρισμά της, τι ιδέα, γιατί δεν αγόραζε μια μοκέτα; «Αυτή» έχει έναν υπολογιστή τόσο μικρό που τον βάζει στην τσάντα της και τον παίρνει στο γραφείο μαζί της, η μάνα «της» διδάσκει στο πανεπιστήμιο, το καταλαβαίνεις; Το παντοπωλείο γίνεται τότε ένας τόπος συναντήσεων, όπου οι γείτονες, τους οποίους δεν γνωρίζω ακόμη, μπορούν να απευθύνουν την πρόσκλησή τους.

Το παντοπωλείο είναι επίσης το θέατρο έντονων ιστορικών, γεωγραφικών και κοινωνιολογικών συζητήσεων. Εάν φαίνεσαι πολύ νέος, πρέπει να εξηγήσεις πώς μπορεί να βρίσκεσαι τόσο μακριά από την οικογένειά σου, εάν είσαι γυναίκα μόνη, πρέπει να δικαιολογήσεις το γεγονός ότι δεν είσαι παντρεμένη, εάν είσαι Άγγλος, θα πρέπει να ζητήσεις συγγνώμη για τη διακήρυξη Μπάλφουρ, εάν είσαι Γάλλος, να

ακούσεις το εγκώμιο της εξωτερικής πολιτικής του Σιράκ, ο οποίος θεωρείται φιλοπαλαιστίνιος, και να ακούσεις να απαξιώνουν την πολιτική του Ζοσπέν με μια κίνηση του χεριού, γιατί η επίσκεψή του στο Μπιρ Ζέιτ, το Φεβρουάριο του 2000, όπου είχε μιλήσει για τη Χεζμπολάχ ως τρομοκρατική οργάνωση, του στοίχισε έναν πετροβολισμό. Εάν είσαι Κενυάτης ή Γιαπωνέζος, το παντοπωλείο ολόκληρο ξεσπά σε εκφράσεις καλοσωρίσματος που δεν καταφέρνουν να κρύψουν μια τεράστια περιέργεια. Εάν είσαι Έλληνας, θα πρέπει μερικές φορές να εξηγήσεις πού βρίσκεται η Ελλάδα, αλλά σε αναγνωρίζουν αμέσως ως μακρινό ξάδελφο, γιατί ο μύθος θέλει τις απαρχές του παλαιστινιακού λαού να ανάγονται στη μινωική Κρήτη.

Αυτό εξηγούν οι δασκάλες στα παιδιά το πρωινό της άφιξής μου: η καινούργια «κυρία» έρχεται από αυτή τη χώρα, που είναι ταυτόχρονα κοντινή και πολύ μακρινή. Όταν μπαίνω στην τάξη, πενήντα μικρά μελαχρινά κεφάλια με κοιτάζουν με περιέργεια και μου θέτουν χίλιες ερωτήσεις. «Πώς σε λένε;» «Θεοδώρα», απαντώ. «Φιοντόρα», λένε. «Θεοδώρα, με θήτα», επαναλαμβάνω. «Φιοντόρα», λένε πάλι. Αφού έγιναν οι συστάσεις, τοποθετώ τα πράγματά μου στο γραφείο μου, δίπλα στην αίθουσα διδασκαλίας και αρχίζω να παρατηρώ τις δασκάλες για να προετοιμάσω το πρόγραμμα κατάρτισης. «B και A, BA», καλούν τα τρίχρονα παιδιά να επαναλάβουν στα αραβικά και στα αγγλικά. Τους ζητούν επίσης να το γράψουν. Διαπιστώνω ότι οι παραδοσιακές μέθοδοι κυριαρχούν απόλυτα, όπως στα περισσότερα παλαιστινιακά σχολεία. Αρχίζω επίπονες εξηγήσεις για τις τεχνικές της εκπαίδευσης: «Για ποιο λόγο να τους μάθετε το αλφάβητο μιας γλώσσας την οποία δεν μιλούν;» «Θα πρέπει να αρχίσουν από αυτό», μου απαντούν λες και είναι αυτονόητο.

Μέρα με τη μέρα διαμορφώνεται ένα τελετουργικό: τα παιδιά θέλουν να τους πω μια ιστορία στα αγγλικά στο τέλος

της ημέρας, οι μητέρες τους, που έρχονται να τα πάρουν το απόγευμα, ζητούν να με δουν για να μου μιλήσουν για το παιδί τους και όλες τις ημέρες είμαι επίσης καλεσμένη σε γεύμα. Γνωρίζοντας σιγά σιγά τους κατοίκους του στρατοπέδου, συνειδητοποιώ ότι ορισμένοι από αυτούς ζουν πραγματικά σε άθλιες συνθήκες. Για παράδειγμα, η Αϊντα, η οποία εργάζεται στο βρεφονηπιακό σταθμό του συνεταιρισμού, και ο άνδρας της Μοχάμεντ ζουν με τα δύο παιδιά τους μόνο με το μισθό της, δηλαδή 800 σεκέλ³ το μήνα, από τότε που εκείνος έπαψε να εργάζεται μετά από αυτοκινητικό δυστύχημα πριν από δέκα χρόνια. Ουσιαστικά επιβιώνουν χάρη στη βοήθεια των κουνιάδων τους, οι οποίοι συνεισφέρουν για να πληρωθεί το νοίκι και οι λογαριασμοί, καθώς και από τις διανομές τροφίμων της ουακάλα, δηλαδή του «πρακτορείου», το όνομα με το οποίο οι Παλαιστίνιοι έχουν βαπτίσει την UNRWA. Και οι δύο δείχνουν όμως μια απέραντη γενναιοδωρία και μου φτιάχνουν λουκούλεια γεύματα κάθε φορά που τους επισκέπτομαι, τηρώντας την πιο καθαρή παράδοση ανατολίτικης φιλοξενίας. Χωρίς να αναφέρω τον Αμπού Ίσα, τον πατέρα του Μοχάμεντ, ο οποίος μου προσφέρει κομπολόγια, καινούργιες κάλτσες, μια πετσέτα του μπάνιου... Είναι αδύνατο να αρνηθείς ή να φύγεις με άδεια χέρια από το σπίτι τους· γυρνώ το βράδυ με το αίσθημα ότι έχω αδειάσει το ψυγείο τους από αγαθά με τα οποία θα περνούσαν για δεκαπέντε μέρες.

Για την Αϊντα, τον Μοχάμεντ και την οικογένειά τους, ο ρόλος μου στην Καλάντια είναι εξαιρετικά ασαφής. Δεν είμαι παρά μία εθελόντρια, η οποία βοηθά τις δασκάλες του νηπιαγωγείου και η παρουσία μου στην Παλαιστίνη συνοψίζεται σε

---

3. Το σεκέλ είναι το ισραηλινό νόμισμα, το οποίο χρησιμοποιείται επίσης στα παλαιστινιακά εδάφη. Ένα ευρώ ισοδυναμεί με 4 έως 5 σεκέλ. Τα 800 σεκέλ της Αϊντα ισοδυναμούν με λιγότερα από 200 ευρώ. Το ενοίκιο του διαμερισμάτος της φτάνει τα 650 σεκέλ. Ωστόσο είναι πολύ φτηνό, γιατί ζει σε προσφυγικό στρατόπεδο.

μια χειρονομία αλληλεγγύης απολύτως όμοια με την ανθρωπιστική βοήθεια της ουακάλα, η οποία διανέμει δωρεάν καναδικό αλεύρι ή γιαπωνέζικο ρύζι. Και δεν είναι οι μόνοι οι οποίοι επωφελούνται από αυτό, γιατί το καθεστώς του πρόσφυγα μεταβιβάζεται από πατέρα σε γιο, και οποιοσδήποτε κατέχει το δελτίο της ουακάλα έχει δικαίωμα στην ανθρωπιστική βοήθεια: η Σαχάρ, η διευθύντρια του συνεταιρισμού, η οποία δεν κατοικεί στο στρατόπεδο και ζει με άνεση, παίρνει και αυτή το μερίδιό της σε κάθε διανομή, έστω και αν εκφράζει μια πραγματική περιφρόνηση απέναντι στους πρόσφυγες: «Έχουν νοοτροπία ατόμων που ζητούν πάντα βοήθεια».

Όπως και οι άλλοι, η Σαχάρ με καλεί στο σπίτι της, μου συστήνει τον άνδρα της, τα παιδιά της, την αδελφή της και τις θείες της, με ταΐζει και με περιποιείται. Αλλά οι σχέσεις μας επιδεινώνονται γρήγορα: η Σαχάρ, η οποία έχει κάνει σπουδές και έχει ζήσει στις Ηνωμένες Πολιτείες, αντιλαμβάνεται την ανθρωπιστική βοήθεια ως μια πραγματική επιχείρηση. Οι διανομές ρούχων ή τροφίμων που οργανώνει μερικές φορές ο συνεταιρισμός δεν είναι παρά μία επιπλέον ευκαιρία για να κάνει αισθητή την παρουσία της στο στρατόπεδο. Γι' αυτήν, η άφιξη μιας «διεθνούς» στην Καλάντια σημαίνει ότι η Διεθνής Τράπεζα ή η UNRWA ενδιαφέρονται για το συνεταιρισμό και του χορηγούν μεγάλα ποσά για να αναπτύξει εμπορικές δραστηριότητες. Αλλά περιφρονεί τις βελτιώσεις που θα μπορούσα να κάνω στο νηπιαγωγείο, γιατί, και γι' αυτήν επίσης, δεν είμαι παρά μια εθελόντρια, μια εθελόντρια η παρουσία της οποίας είναι ουσιαστική για να εξασφαλίσει επιχορηγήσεις σε χρήματα και για να στηρίξει το κύρος του συνεταιρισμού στο στρατόπεδο.

Μέσα σε μερικούς μήνες δεν έχω λοιπόν, με λίγα λόγια, τίποτε να κάνω στο συνεταιρισμό: τα σχέδιά μου για να καταρτιστούν οι δασκάλες πέφτουν στο κενό, γιατί κανένας δεν τα παίρνει στα σοβαρά. Δεν μένω πια εκεί παρά από πείσμα, περιβαλλόμενη από την ευγένεια των συναδέλφων μου, που

μου φέρνουν τον ένα καφέ μετά τον άλλο, ανάμεσα στη σύνταξη ενός γράμματος στα αγγλικά και σε μια «πασιέντζα» χαρτιών στον υπολογιστή μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ουμ Σουλειϊμάν

Ευτυχώς, υπάρχει η Ουμ Σουλειϊμάν, η γυναίκα που καθαρίζει το νηπιαγωγείο στην Καλάντια, μια πραγματική δύναμη της φύσης. Είναι αυτή που με πήρε υπό την προστασία της από την πρώτη μέρα. Όταν τη γνώρισα είχε, στα σαράντα επτά χρόνια της, έντεκα παιδιά και έντεκα εγγόνια. Ένα δωδέκατο κι έπειτα ένα δέκατο τρίτο γεννήθηκαν στους μήνες που ακολούθησαν. Μαζί με τους άνδρες και τις γυναίκες των κοριτσιών της και των γιων της, ο αριθμός των συνδαιτυμόνων στο σπίτι της είναι λοιπόν καμιά τριανταριά άτομα. Εκείνη καθοδηγεί με άνεση όλο αυτό το μικρόκοσμο σαν διευθυντής ορχήστρας, περιλαμβανομένου και του Αμπού Σουλειϊμάν, του άνδρα της, ενός γενειοφόρου κολοσσού που φέρνει λίγο σε αρκούδα. Κι ωστόσο, παρά τα οικιακά της καθήκοντα, η Ουμ Σουλειϊμάν εργαζόταν όλη της τη ζωή.

Πολύ γρήγορα, το σπίτι της γίνεται καταφύγιο για μένα τα βράδια της κατάθλιψης. Ένα απόγευμα περνούσα με ταξί στο δρόμο μπροστά από το στρατόπεδο. Ο οδηγός ετοιμάζεται να διασχίσει ένα σύννεφο από δακρυγόνα μέσα στο οποίο διακρίνω καμιά δεκαριά στρατιώτες που τρέχουν πυροβολώντας προς όλες τις κατευθύνσεις εναντίον εκατοντάδων σαμπάμπ που τους πετούν πέτρες. Πανικόβλητη βγαίνω από το αυτοκίνητο και τρέχω μέχρι το σπίτι της. Η Ουμ Σουλειϊμάν μου ανοίγει την πόρτα: άσπρη σαν φάντασμα, εξηγώ τραυλίζοντας τι μου συνέβη. Με παίρνει στην αγκαλιά της: «Τι θέλεις να πεις;» Και σ' αυτό το σπίτι όπου ποτέ δεν μπήκε μια σταγό-

να αλκοόλ, ακούγεται μια τραχιά φωνή: είναι ο ευσεβής Αμπού Σουλεϊμάν, ο οποίος σηκώνεται από το χαλί της προσευχής και λέει στρέφοντας το κεφάλι πάνω από τον ώμο του: «Ένα ούισκι!»

Η Ουμ Σουλεϊμάν κατάγεται από μία οικογένεια προσφύγων από το στρατοπέδο Ντχέισα, κοντά στη Βηθλεέμ, και ήρθε δεκαεπτά χρόνων στην Καλάντια, όταν παντρεύτηκε τον Αμπού Σουλεϊμάν. Παρά τις δυσκολίες που μπορεί να συναντήσει κανείς για να ενσωματωθεί σε αυτό το είδος του περιβάλλοντος, όπου τα δίκτυα της εξουσίας καθορίζονται από τα χωριά καταγωγής των προσφύγων, έγινε ένα είδος μητριάρχη, στην οποία όλοι έρχονται να ζητήσουν συμβουλή, και επιτρέπει μερικές φορές στον εαυτό της λόγια που ούτε ο διοικητής του στρατοπέδου δεν θα τολμούσε να ξεστομίσει, για παράδειγμα, να βεβαιώνει ότι είναι χίλιες φορές καλύτερα να δουλεύεις σε μια ισραηλινή επιχείρηση παρά σε παλαιστινιακή, γιατί το δικαίωμα της εργασίας γίνεται εκεί περισσότερο σεβαστό: «Και ξέρω για τι πράγμα μιλώ. Δούλευα δώδεκα χρόνια σε ένα εργοστάσιο στο Ισραήλ!» Μιλάει τέλεια τα εβραϊκά, κάτι το οποίο είναι εξαιρετικά σπάνιο για μια Παλαιστίνια, και ακόμη περισσότερο για μια γυναίκα η οποία τέλειωσε μόνο το δημοτικό. Ακόμη και η Σαχάρ μου είχε πει μια φορά γι' αυτήν: «Εάν η Ουμ Σουλεϊμάν είχε τη δυνατότητα να κάνει σπουδές, δεν θα ήταν καθαρίστρια εδώ, αλλά διευθύντρια».

Όπως οι περισσότερες γυναίκες του στρατοπέδου, η Ουμ Σουλεϊμάν φοράει τη μαντίλα και το τζελεμπάμπ, αυτή τη μεγάλη λινή ρόμπα που καλύπτει το σώμα από το λαιμό μέχρι τους αστραγάλους: όχι μόνο από θρησκευτική πεποίθηση, αλλά επίσης, όπως λέει η ίδια, από συνήθεια και για να μη λερωνεται στη δουλειά. «Δεν καταλαβαίνω», λέει, «αυτές τις γυναίκες που δουλεύουν σε γραφεία και φορούν το τζελεμπάμπ. Από

τι θέλουν να προφυλάξουν τα ρούχα τους;» Όταν γυρνάει σπίτι της, βγάζει τη μαντίλα και φοράει παντελόνια: έτσι δέχεται τους επισκέπτες της το απόγευμα και στέλνει στο διάολο τους σεμνότυφους που θα έβρισκαν κάτι να της πουν γι' αυτό. Ένα πρωινό φτάνω στο γραφείο ντυμένη με ένα παντελόνι που μου φτάνει στα μισά της γάμπας. Εκείνη εκστασιάζεται με το είδος του ρούχου, ενώ η Ασμαχάν, μία από τις δασκάλες, η οποία κατάγεται από αστική οικογένεια και μεγάλωσε στο Κουβέιτ, κοιτάζει με δυσανεκτικό ύφος τα ελάχιστα εκατοστά του δέρματος που γίνονται αντιληπτά στο ύψος των αστραγάλων μου. Περιφρονητικό χαμόγελο από την Ουμ Σουλεϊμάν, η οποία μου μουρμουρίζει στο αυτί μια από αυτές τις αραβικές εκφράσεις που με κάνουν τόσο να γελάω: «Μην την ακούς, είναι λίγο στενόμυαλη».

Ένα από τα προτερήματά της, και όχι λιγότερο σημαντικά, είναι ότι πρόκειται για εξαιρετική μαγειρίσα. Χάρη σ' αυτήν ανακάλυψα τα περισσότερα παλαιστινιακά φαγητά, αλλά επίσης τον κώδικα συμπεριφοράς στο τραπέζι. Το τελετουργικό αρχίζει στο σαλόνι, όπου πίνει κανείς το αναντικατάστατο ποτήρι με χυμό πορτοκαλιού. Στη συνέχεια περνάμε στο τραπέζι, όπου είναι τοποθετημένα, ανάλογα με τον αριθμό των συνδαιτυμόνων, δύο ή τρία τεράστια πιάτα με μανσάφ, ένα βεδουίνικο πιάτο με ρύζι και κρέας, με μικρά κύπελλα που περιέχουν το τζμιντ, μια σάλτσα με βάση το αποξηραμένο γιαούρτι. Δεν υπάρχουν πιάτα ούτε μαχαιροπίρουνα, το μανσάφ τρώγεται με το χέρι από το συλλογικό πιάτο: κάθε συνδαιτυμόνας ρίχνει το τζμιντ πάνω στο ρύζι που είναι μπροστά του και αρχίζει να σκάβει προς το κέντρο του πιάτου για να μην πέσει στη μερίδα του διπλανού του, πλάθοντας μικρές μπαλίτσες. Την πρώτη φορά που έφαγα στο σπίτι τους, ο Αμπού Σουλεϊμάν, που είναι ικανός να τρώει έτσι χωρίς να λερώνει ούτε καν το κάτω μέρος της παλάμης του, με κοιτούσε με συμπόνια βλέποντας τη σάλτσα να κυλάει στα μπράτσα μου μέχρι τον αγκώνα και μου έφερε ένα κουτάλι.

Και επειδή ήμουν εκείνη την ημέρα η τιμώμενη προσκεκλημένη, όλα τα μέλη της οικογένειας μου έκοβαν κομμάτια κρέας και τα έβαζαν μπροστά μου επαναλαμβάνοντας: «Φάε, φάε!», παραβγαίνοντας ο ένας τον άλλο.

Ένα βράδυ του Ραμαζανιού, ήταν ο ίδιος ο Αμπού Σουλεϊμάν ο οποίος μπήκε στην κουζίνα για να προετοιμάσει το κουλάτζ, ένα επιδόρπιο από ανάλατο τυρί και καρύδα, τυλιγμένα σε λεπτό ζυμάρι και ποτισμένα σε ένα σιρόπι αρωματισμένο από πορτοκαλανθούς. Διστακτική γκριμάτσα της Ουμ Σουλεϊμάν, η οποία ετοιμάζεται να το δοκιμάσει. Απόλυτη σιγή, περιμένουμε την ετυμηγορία. Σηκώνει το κεφάλι με ύφος που εγκρίνει: «Εντάξει είναι. Είναι μάλιστα πολύ καλό!» Και χοπ, διπλή μερίδα για όλο τον κόσμο, μαζί και για τις δύο μικρές κόρες της, που εκείνη την ημέρα είναι η σειρά τους να πλύνουν τα πιάτα.

Η συμπάθεια που τρέφω για την Ουμ Σουλεϊμάν είναι αμοιβαία, και η εμπιστοσύνη που νιώθουμε η μία για την άλλη μου πρόσφερε τις πιο εκπληκτικές συζητήσεις που είχα στην Παλαιστίνη. Μια μέρα μιλούσαμε για θρησκεία με την Ασμαχάν και τη Ζουχούρ, τις δύο δασκάλες του νηπιαγωγείου, οι οποίες μου ζητούσαν διευκρινίσεις για διάφορα σημεία της χριστιανικής θεολογίας για τα οποία δυσκολευόμουν να απαντήσω. Η Ουμ Σουλεϊμάν παρεμβαίνει και με ρωτά στα καλά καθούμενα: «Οι χριστιανοί τρώνε χοιρινό;» «Ναι». «Εσύ έχεις φάει;» «Ναι». «Πώς είναι;» «Εγώ το βρίσκω πολύ καλό». «Αλήθεια, θα έπρεπε να το δοκιμάσω μια φορά. Εάν μια κοπέλα τόσο αξιοπρεπής όπως είσαι εσύ λέει ότι είναι καλό, σημαίνει ότι ξέρεις καλά για ποιο πράγμα μιλάς. Θα μας φέρεις την επόμενη φορά που θα γυρίσεις από την Ελλάδα;» Γκριμάτσα έκπληξης από την Ασμαχάν, χαμόγελο στη γωνία από τη Ζουχούρ, η οποία ανέχεται περισσότερο τους «παράξενους» τρόπους της Ουμ Σουλεϊμάν. «Δεν χρειάζεται να πάω μέχρι την Ελλάδα», λέω εγώ, «μπορούμε να βρούμε στους χριστιανούς

στη Βηθλεέμ». Η Ασμαχάν μου ρίχνει ένα οργισμένο βλέμμα. «Θαυμάσια! Την επόμενη φορά που θα γυρίσω στην οικογένειά μου στην Ντχέισα, θα αγοράσω, κι εσύ θα το μαγειρέψεις για μας!» Ακόμη και η Ζουχούρ κοκκίνισε, ενώ η Ασμαχάν έγινε κατακόκκινη. Ευτυχώς το τηλέφωνό μου χτύπησε και μου επέτρεψε να φύγω για να γλυτώσω από την οργή της. Όταν γύρισα, νέο μουρμουρητό της Ουμ Σουλεϊμάν: «Μη δίνεις σημασία, αυτοί οι Άραβες είναι πολύ μικρόμυαλοι!»

Μερικές εβδομάδες αργότερα, νέα έκπληξη. Είμαστε σε επίσκεψη στους γονείς της Ζουχούρ, οι οποίοι γύρισαν από το χατζ, το προσκύνημα στη Μέκκα. Η Ζουχούρ, η μητέρα της, η Ουμ Σουλεϊμάν κι εγώ κουτσομπολεύουμε τη Σαχάρ, τον περιφρονητικό και αυταρχικό χαρακτήρα της, και κυρίως την απληστία της. Εκνευρίζομαι: «Δεν είμαι εδώ για να πλουτίσει ο συνεταιρισμός, είναι για το καλό των παιδιών του στρατοπέδου». Μια μεγάλη στιγμή συγκίνησης, η μητέρα της Ζουχούρ σηκώνεται και με αγκαλιάζει, μετά στρέφεται προς την Ουμ Σουλεϊμάν. Αρχίζουν και οι δύο μια συζήτηση για μένα, λες και δεν ήμουν εκεί: «Είναι πραγματικά πολύ καλή αυτή η κοπέλα», λέει η μητέρα της Ζουχούρ. «Ω, είναι ακόμη καλύτερη από αυτό που νομίζεις: την αγαπώ τόσο πολύ, που θα ήθελα να την παντρεύω με το γιο μου, αλλά δεν είναι παρά μόνο είκοσι χρόνων. Εκείνη είναι είκοσι επτά, οπότε δεν γίνεται». «Ναι, αλλά εγώ έχω ένα γιο που είναι είκοσι οκτώ χρόνων! Είναι αυτό ακριβώς που της χρειάζεται. Είναι σοβαρός κι εργατικός. Κι επιπλέον είναι πολύ θρησκευόμενος, προσεύχεται πέντε φορές την ημέρα». Χαμόγελο της Ουμ Σουλεϊμάν: «Ξέρεις κάτι, είναι χριστιανή, δεν θέλει να παντρευτεί έναν πολύ ευσεβή μουσουλμάνο». Η μητέρα της Ζουχούρ με κοιτάει με θλιμμένο ύφος: «Δεν θα ήθελες να γίνεις μουσουλμάνα;» Ενοχλητική σιγή, κι ευτυχώς η Ουμ Σουλεϊμάν αναλαμβάνει να απαντήσει για λογαριασμό μου: «Ελα, άφησέ την ήσυχη! Θα ήθελες να γίνει κι εκείνη Παλαιστίνια και να υφίσταται την κατοχή όπως εμείς;»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Γενική απεργία

Αντράμπ, «απεργία»: είναι μία από τις πρώτες λέξεις που έμαθα στα αραβικά στην Παλαιστίνη, όταν, κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών της παραμονής μου, η ζωή μου καθοριζόταν από τις εναλλαγές της Ιντιφάντα. Πόσες φορές δεν μου συνέβη το πρωί να σηκώνομαι και να προετοιμάζομαι να πάω στο γραφείο, για να συνειδητοποιήσω, βγαίνοντας από το σπίτι μου, ότι ο δρόμος ήταν τελείως έρημος. Τα καταστήματα, τα εστιατόρια, οι υπηρεσίες και τα σχολεία θα έμεναν εκείνη την ημέρα κλειστά. Οι Παλαιστίνιοι είχαν γενική απεργία για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στα γεγονότα της προηγούμενης, χωρίς η πληροφορία, η οποία μεταδίδεται αλλοιωμένη από στόμα σε στόμα στη γειτονιά, να φτάσει μέχρι τη νεοφευγμένη, δηλαδή σ' εμένα. Για καιρό αναρωτιόμουν γιατί να κάνουν απεργία, αφού κάθε μέρα χαμένης εργασίας βλάπτει την παλαιστινιακή οικονομία, η οποία ήδη δεν πάει καλά λόγω της Ιντιφάντα. Σήμερα γνωρίζω ότι χρησιμεύει για να εκφραστεί η αλληλεγγύη στην οικογένεια του σαχίντ που σκοτώθηκε την προηγούμενη.

Απαραίτητη συνέπεια της αντράμπ είναι η λέξη σαχίντ, «μάρτυρας», που ήρθε κι αυτή να προστεθεί στο λεξιλόγιό μου. Οποιοσδήποτε πεθαίνει για ένα λόγο που συνδέεται με την Ιντιφάντα είναι ένας σαχίντ, είτε πρόκειται για ένα μαχητή που σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια σύγκρουσης με το στρατό, είτε για κάποιον που πετούσε πέτρες, είτε για μια γυναίκα που περνούσε από εκεί, για έναν άρρωστο που ο αποκλεισμός

των δρόμων εμπόδιζε να φτάσει έγκαιρα στο νοσοκομείο ή για κάποιον που κουβαλούσε βόμβα και ανατινάχθηκε μέσα σε ένα εστιατόριο στο Ισραήλ. Σιγά σιγά οι τοίχοι των παλαιστινιακών πόλεων καλύπτονται από αφίσες με τις προσωπογραφίες αυτών των σουχαντά,¹ με μια σύντομη περιγραφή των συνθηκών στις οποίες βρήκαν το θάνατο. Για ένα μόνο σαχίντ από τους κατοίκους του, το στρατόπεδο της Καλάντια κηρύσσει απεργία. Εάν υπάρχουν τρεις ή τέσσερις, η απεργία αγγίζει όλη την περιοχή της Ραμάλα. Εάν υπήρξε σε κάποιο σημείο της Δυτικής Όχθης του Ιορδάνη ή της Γάζας ένα ακόμη πιο αιματηρό γεγονός, το οποίο προκάλεσε το θάνατο αρκετών σουχαντά ή ένα ιδιαίτερα φριχτό θάνατο, για παράδειγμα ενός μωρού λίγων μηνών, η απεργία απλώνεται στο σύνολο των παλαιστινιακών εδαφών και μερικές φορές και στην ανατολική Ιερουσαλήμ.

Τους πρώτους μήνες της Ιντιφάντα, όσο παράδοξο και κυνικό κι αν φαίνεται, κάποιος γινόταν σαχίντ, κυρίως σε ορισμένα σημεία και σε ορισμένες ώρες. Γύρω στις δύο το μεσημέρι, τα σχολεία και οι υπηρεσίες κλείνουν, τα περισσότερα μαθήματα τελειώνουν στο πανεπιστήμιο και οι σαμπάμπ είναι ελεύθεροι να πάνε να πετάξουν πέτρες. Παίρνουν λοιπόν τη σφεντόνα τους και κατευθύνονται ήρεμα προς την περιφέρεια των παλαιστινιακών πόλεων, εκεί όπου υπάρχουν Ισραηλινοί στρατιώτες, φυλάκια ελέγχου, στρατόπεδα ή δρόμοι των οικισμών. Οι τραυματιοφορείς, οι οποίοι είναι συνηθισμένοι σε αυτό, πηγαίνουν και σταθμεύουν τα αυτοκίνητά τους πίσω από κάποιον τοίχο, περιμένοντας τους πρώτους τραυματίες. Το πετροβολητό αρχίζει. Από τις τρεις το μεσημέρι, οι Ισραηλινοί στρατιώτες αρχίζουν να απαντούν με δακρυγόνα ή βόμβες θορύβου, αλλά επίσης με πραγματικές

---

1. Πληθυντικός του σαχίντ.

σφαίρες ή με σφαίρες από καουτσούκ, οι οποίες στα πενήντα μέτρα είναι εξίσου φονικές.

Ένα δακρυγόνο εκρηγνυται μπροστά σε κάποιον που πετούσε πέτρες κι αυτός πέφτει σαν μύγα, λιποθυμά. Μια σφαίρα σφυρίζει, ένας άλλος καταρρέει και προκαλείται πανικός. Όλοι τρέχουν για να καλυφθούν για κάποιες στιγμές, πριν επιστρέψουν για να αρχίσουν να πετούν ξανά πέτρες. Οι τραυματιοφορείς τρέχουν ανάμεσα στους σαμπάμπ για να περισυλλέξουν τους τραυματίες, οι σειρήνες των ασθενοφόρων ανακατεύονται με τις κραυγές και τους πυροβολισμούς και το πήγαινε έλα προς το νοσοκομείο αρχίζει. Τα σημεία σύγκρουσης γίνονται λοιπόν απρόσιτα για τους περαστικούς, όπως εσείς κι εγώ, μέχρι περίπου τις πέντε το απόγευμα, όταν πέφτει η νύχτα και όλος ο κόσμος γυρνάει στο σπίτι του. Κι αυτό γίνεται κάθε μέρα.

Όταν άρχισε το Ραμαζάνι το Δεκέμβριο του 2000, τα ωράρια ανατρέπονται κάπως, γιατί λόγω της νηστείας οι άνθρωποι φεύγουν από τη δουλειά τους νωρίτερα, αλλά γυρνούν και στο σπίτι τους νωρίτερα – έτσι, μερικές φορές, η Ιντιφάντα ξαναρχίζει μετά το ιφτάρ. Την Παρασκευή, που είναι αργία για τους Παλαιστίνιους, τα πράγματα είναι, επίσης, λίγο διαφορετικά: η Ιντιφάντα της Παρασκευής μπορεί στην πραγματικότητα να αρχίσει οποιαδήποτε ώρα, αλλά κατά προτίμηση μετά την προσευχή του μεσημεριού. Το πρωί οι άνθρωποι κατεβαίνουν στην Ιερουσαλήμ για να προσκυνήσουν στο τζαμί Αλ Άκσα. Εάν η αστυνομία δεν αφήσει όλο τον κόσμο να μπει στην παλιά πόλη, οι συγκρούσεις αρχίζουν ήδη πριν από την προσευχή. Εάν η προσευχή εξελιχθεί χωρίς επεισόδια, η Ιντιφάντα συνεχίζεται και οι συγκρούσεις γίνονται εκεί όπου έχουν τη συνήθεια να συγκρούονται την υπόλοιπη εβδομάδα.

Αυτοί που διακινδυνεύουν να γίνουν σαχίντ είναι λοιπόν καταρχάς και πριν απ' όλους αυτοί που πετούν πέτρες, στην πλειοψηφία τους έφηβοι ή νέοι από δεκαπέντε ως είκοσι πέ-

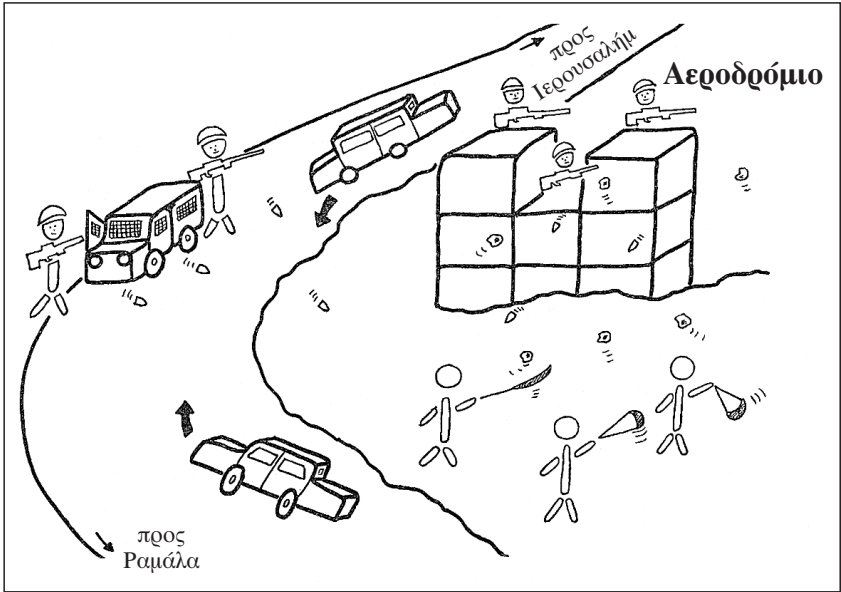
ντε χρόνων. Μολονότι οι συγκρούσεις με τους στρατιώτες είναι άνισες, ή ίσως εξαιτίας αυτής της ανισότητας, οι περιοχές που είναι κοντά στα σημεία των συγκρούσεων είναι εξαιρετικά επικίνδυνες, στο βαθμό που είναι συνήθως πολυσύχναστες. Δεν είναι σαφές, για τον περαστικό που θα βρεθεί εκεί κατά τύχη, ότι οι σαμπάμπ έχουν την ευγένεια να σταματούν να πετούν πέτρες, ούτε οι στρατιώτες να σταματούν να πυροβολούν. Οι αδέσποτες σφαίρες δεν αλλάζουν την πορεία τους για να αποφύγουν τους μαθητές που επιστρέφουν σπίτι τους, μερικές εκατοντάδες μέτρα από εκεί, ή την ανήσυχη γιαγιά, η οποία βλέπει από το παράθυρο του διπλανού σπιτιού τον εγγονό της να στριφογυρίζει τη σφεντόνα του.

Υπάρχουν επίσης σφαίρες οι οποίες δεν εξοστρακίζονται, όταν οι στρατιώτες σκοπεύουν συνειδητά ένα στόχο. Ο Ντίμπο, ένα άτομο με σύνδρομο Ντάουν, τριάντα πέντε χρόνων, κοκκινομούρης, ζωντανός θρύλος στη Ραμάλα, όπου είναι γνωστός σε όλους, το γνωρίζει αυτό καλά: γοητευμένος από τις στολές, κατάφερε, μετά από άπειρες παρακλήσεις, να πείσει τους Παλαιστίνιους αστυνομικούς να του δώσουν μία. Οι αστυνομικοί, θέλοντας να τον ευχαριστήσουν, συνόδευσαν αυτό το δώρο με τόσα γαλόνια, που έμοιαζε με Σοβιετικός στρατηγός, πράγμα το οποίο παρ' ολίγο να του στοιχίσει τη ζωή: τον Οκτώβριο του 2000, καθώς παρατηρούσε από μακριά μια σύγκρουση ανάμεσα σε στρατιώτες και αυτούς που πετούσαν πέτρες, κοντά σε στρατιωτικό φυλάκιο σε μία από τις εξόδους της Ραμάλα, όπου το μόνο όπλο που είχε χρησιμοποιηθεί ήταν τα δακρυγόνα, δέχθηκε μια σφαίρα ακριβώς στο στήθος, η οποία του στοίχισε αρκετές εβδομάδες στο νοσοκομείο και την κατάσχεση της στολής του από τους αστυνομικούς, οι οποίοι ένιωθαν τύψεις. Μετά την ανάρρωσή του, επέμενε να του τη δώσουν πίσω: οι αστυνομικοί τελικά υποχώρησαν και σήμερα μπορεί κανείς να τον δει να κυκλοφορεί με στολή στη Ραμάλα, αλλά χωρίς τα γαλόνια πια.

Η κηδεία ενός σαχίντ, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια μιας

ημέρας απεργίας, προκαλεί νέες συγκρούσεις με το στρατό έξω από τα τελετουργικά ωράρια της Ιντιφάντα, συγκρούσεις οι οποίες, με τη σειρά τους, προκαλούν νέους σουχαντά. Η οικογένεια του νεκρού, οι φίλοι του, αλλά επίσης εκατοντάδες Παλαιστίνιοι και Παλαιστίνιες που έχουν έρθει να εκφράσουν την αλληλεγγύη τους στο πένθος συναντιούνται σε μια λιτανεία σιωπηλή αρχικά. Η διέγερση αυξάνεται με τα κλάματα και τις κραυγές, που είναι για τον καθένα και την καθεμία η ευκαιρία να εκφράσει τον πόνο του για την απώλεια ενός συγγενούς, ίσως όχι αυτού που ετοιμάζονται να ενταφιάσουν, αλλά ενός νεκρού της προηγούμενης εβδομάδας. Σαμπάμπ με καλάσνικοφ πυροβολούν στον αέρα για να δείξουν ότι η απελπισία δεν θα καταπνίξει την εξέγερση, και πολύ γρήγορα η κηδεία γίνεται μια πραγματική διαδήλωση. Αντράμπ είναι επίσης αυτό που οι Παλαιστίνιοι ονομάζουν «ημέρα οργής»: κατά την έξοδο από το κοιμητήριο, οι σαμπάμπ κατευθύνονται στο συνηθισμένο σημείο σύγκρουσης. Θα πετάξουν λίγες πέτρες παραπέρα, ένας νέος σαχίντ θα σκοτωθεί και το πορτρέτο του θα προστεθεί στα πορτρέτα των άλλων στους τοίχους της πόλης.

Ο ευνοούμενος στόχος των σαμπάμπ της Καλάντια βρίσκεται μερικές εκατοντάδες μόλις μέτρα από το συνεταιρισμό: είναι το μικρό οχυρό που έχτισαν οι Ισραηλινοί στρατιώτες στα όρια του διαδρόμου του αεροδρομίου της Ιερουσαλήμ, που βρίσκεται απέναντι από το στρατόπεδο. Το αεροδρόμιο αυτό δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ αρκετά, γιατί μόνο τα αεροπλάνα της Ελ Αλ προσγειώνονται εκεί. Από την έναρξη της Ιντιφάντα δεν χρησιμοποιείται κυρίως λόγω της μεγάλης ποσότητας από πέτρες που βρίσκονται στους διαδρόμους του. Άλλωστε, ακόμη και η Ελ Αλ δεν το χρησιμοποιεί πια. Μπορεί να βρεθεί κανείς εκεί περνώντας με αυτοκίνητο για να πάει στην Ιερουσαλήμ, στη μέση της ημερήσιας Ιντιφάντα. Στη «μέση» είναι ο όρος που ταιριάζει: οι νέοι μαζεύονται στη

μία πλευρά του δρόμου, καλυπτόμενοι από ένα μικρό ανάχωμα, πιο χαμηλά από το οχυρό. Οι στρατιώτες τους πυροβολούν από πάνω, αλλά, μερικές φορές, θεωρούν ότι η θέση τους δεν είναι αρκετά πλεονεκτική. Βγάζουν τότε ένα θωρακισμένο τζιπ από το αεροδρόμιο και το σταθμεύουν στην άλλη πλευρά του δρόμου, για να έχουν τους νεαρούς Παλαιστίνιους ανάμεσα σε δύο πυρά. Κι αν περνάει κανείς από το δρόμο εκείνη τη στιγμή, είναι υποχρεωμένος να κινείται ανάμεσα στους στρατιώτες που πυροβολούν και τους σαμπάμπ, πίσω από τους οποίους βρίσκονται άλλοι στρατιώτες, οι οποίοι επίσης πυροβολούν.

Στο δρόμο της Ιερουσαλήμ, τον οποίο παίρνω μερικές φορές μετά το σχολείο, το θέαμα λες κι έχει βγει κατευθείαν από τα στούντιο του Χόλιγουντ: με φόντο το κοκκινοπορτοκαλί

ηλιοβασίλεμα, νεαροί Παλαιστίνιοι στριφογυρίζουν τις σφεντόνες τους και από πίσω Ισραηλινοί στρατιώτες τους σημάδεύουν. Όλοι οι επιβάτες του αυτοκινήτου κρατούν την ανάσα τους κι έπειτα βγάζουν έναν αναστεναγμό ανακούφισης μόλις περάσει ο κίνδυνος. Την πρώτη φορά πίστεψα ότι επρόκειτο για ασυνείδητους ή για επικίνδυνους τρελούς. Δεν μου χρειάστηκαν παρά μερικές εβδομάδες για να συνηθίσω, και όπως όλος ο κόσμος, να διασχίζω τις «συγκρούσεις» αρκούμενη να ανεβάζω το τζάμι στην περίπτωση που υπάρχουν δακρυγόνα.

Στο γραφείο μου, στο συνεταιρισμό, είμαι ασφαλής, έστω κι αν πρόκειται για μια πολύ σχετική ασφάλεια, γιατί ακούω από το νηπιαγωγείο τους πυροβολισμούς στο αεροδρόμιο. Βγαίνοντας όμως, είναι μια καθημερινή δοκιμασία. Πρέπει να αναρωτηθώ τι έχω να κάνω σήμερα. Πρέπει να αποφασίσω πολύ γρήγορα την κατεύθυνση την οποία θα πάρω. Πρέπει να είμαι έτοιμη να κάνω μια παράκαμψη από τα δρομάκια για να αποφύγω τους πυροβολισμούς, τσαλαβουτώντας στη λάσπη αν βρέχει. Πρέπει να παρακάμψω τους σωρούς των σκουπιδιών που καίγονται στα πεζοδρόμια του Κουφρ Ακάμπ, γιατί το Κουφρ Ακάμπ εξαρτάται από το δήμο της Ιερουσαλήμ, ο οποίος δεν μαζεύει πια τα σκουπίδια από την έναρξη της Ιντιφάντα, από φόβο μήπως οι Παλαιστίνιοι επιτεθούν στους οδηγούς των φορτηγών. Πρέπει να διασταυρωθώ με πανικόβλητες μανάδες γιατί ο γιος τους δεν επέστρεψε στο σπίτι μετά το σχολείο, που αναρωτιούνται αν πετάει πέτρες. Πρέπει, τέλος, να επιστρέψω σπίτι μου και να κλείσω τα αυτιά μου για να μην ακούω πια αυτό που γίνεται έξω και να αντισταθώ στον πειρασμό να ανέβω στην ταράτσα του κτηρίου για να βλέπω από μακριά τις συγκρούσεις.

Η ταράτσα μου επιτρέπει να παρακολουθώ το καθημερινό «ήχο και φως» της Ιντιφάντα, όχι μόνο το πετροβολητό και τους πυροβολισμούς, αλλά επίσης το στρατό που κάνει εφόδους στο στρατόπεδο ή τον καπνό που ανεβαίνει από το σπίτι ενός Παλαιστίνιου μαχητή που σκοτώθηκε σε μια έκρηξη, χω-

ρίς να ξέρουμε πολύ καλά αν επρόκειτο για «εργατικό ατύχημα» κατά τη διάρκεια της κατασκευής μιας βόμβας ή για μια απλή και ξεκάθαρη δολοφονία. Πολύ γρήγορα, το διαμερίσμα μου γίνεται ένα είδος παρατηρητηρίου, όπου οι φίλοι που περνούν από το δρόμο Ραμάλα – Ιερουσαλήμ σταματούν για να βεβαιωθούν για την κατάσταση που επικρατεί στο διάδρομο του αεροδρομίου και να πιουν έναν καφέ, περιμένοντας να ηρεμήσουν τα πράγματα. Και παρά τις προσπάθειές μου να παραμείνω ψύχραιμη, έχω καταληφθεί, ήδη από τις πρώτες εβδομάδες, από ένα είδος νοσηρής έλξης. Κάτι με έλκει ακαταμάχητα το βράδυ στην ταράτσα. Κάθομαι στις φτέρνες πίσω από το κάγκελο, κουνकुλωμένη με μια κουβέρτα και παρακολουθώ τις συγκρούσεις, ακούγοντας το μουεζίνη του τζαμιού του στρατοπέδου να τις σχολιάζει ζωντανά από το ύψος του μιναρέ του, ανάμεσα σε δύο αποσπάσματα του Κορανίου.

Ακόμη κι αν γνωρίζω κατά βάθος ότι πέρασα στην Καλάντια πραγματικές στιγμές ανεμελιάς, μου είναι εξαιρετικά δύσκολο σήμερα να τις ξαναθυμηθώ, γιατί η Ιντιφάντα ανακατεύει τις αναμνήσεις μου από αυτή την περίοδο. Είναι η Ντούνια, δύο χρόνων, που μόλις συλλαβίζει, αλλά που, όταν ακούει τους πυροβολισμούς το βράδυ, προφέρει μια φράση τελείως κατανοητή: «Σκότωσαν τον Μοχάμεντ ελ Ντούρα!²» Είναι ο

---

2. Ο Μοχάμεντ ελ Ντούρα, ένα δεκάχρονο παιδί, σκοτώθηκε στη διάρκεια ανταλλαγής πυροβολισμών ανάμεσα σε Ισραηλινούς στρατιώτες και μέλη της παλαιστινιακής Εθνικής ασφάλειας στο σταυροδρόμο του Νετζαρίμ, στις 30 Σεπτεμβρίου 2000. Η προέλευση των πυροβολισμών που προκάλεσαν το θάνατό του ξεσήκωσε διαμάχη. Στην ένορκη κατάθεσή του, ο Ταλάλ Αμπού Ράχμα, ο εικονολήπτης του τηλεοπτικού δικτύου France 2, ο οποίος μαγνητοσκόπησε τη σκηνή, βεβαίωσε ότι το παιδί σκοτώθηκε από τους Ισραηλινούς σκοπευτές (μαρτυρική κατάθεση της 3ης Οκτωβρίου 2000 στο δικηγόρο Ράτζι Σουράνι, Παλαιστινιακό Κέντρο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Γάζα).

Αμάνι, δέκα χρόνων, ο οποίος σχεδιάζει για μένα το θάνατο του ίδιου Μοχάμεντ ελ Ντούρα, και ο οποίος, όταν οι εικόνες της κηδείας του εμφανίζονται στην τηλεόραση, αρχίζει να φωνάζει: «Εσύ είσαι, εσύ είσαι!» δείχνοντας το σχέδιό του στην οθόνη σαν ένα φυλαχτό. Είναι τα παιδιά του νηπιαγωγείου τα οποία, αντί να παίζουν κλέφτες και αστυνόμους, παίζουν Ισραηλινούς και Παλαιστίνιους το πρωί στην αυλή. Ή που περνούν το διάλειμμα πετώντας πέτρες σε έναν αόρατο εχθρό. Ή που αποφασίζουν, στο τέλος της ημέρας περιμένοντας τους γονείς τους να έρθουν να τα πάρουν, να κάνουν διαδήλωση, και μπαίνουν στη σειρά πίσω από έναν πιτσιρικά τεσσάρων χρόνων που έχει πάρει τη σκούπα της Ουμ Σουλεϊμάν και την κρατάει σαν λάβαρο, παρελαύνοντας μέσα στην αίθουσα και φωνάζοντας «Αλλάχ άκμπαρ». Ή που ζωγραφίζουν την κηδεία του σαχίντ της προηγούμενης ημέρας με μία ακρίβεια που σε αφήνει κατάπληκτο. Είναι επίσης οι συναδέλφισσές μου οι οποίες, επειδή ήταν μαθήτριες κατά τη διάρκεια της πρώτης Ιντιφάντα, δεν γνωρίζουν τι σημαίνει μια ομαλή σχολική ζωή και μου εξηγούν ότι τα παιδιά «έχουν συνηθίσει». Είναι η Ζουχούρ η οποία με κοιτάζει έκπληκτη όταν της λέω ότι μπορούμε να διδάσκουμε τραγουδάκια στα παιδιά και όχι τη «Φωνή από τις πέτρες», την «επιτυχία της Ιντιφάντα» που μεταδίδει το παλαιστινιακό ραδιόφωνο. Είναι η Ασμαχάν η οποία ρωτάει την τάξη: «Φοβόσαστε τους Ισραηλινούς; Εγώ δεν τους φοβάμαι». Αμήχανη στιγμή, κανένα παιδί δεν τολμάει να εκφράσει το φόβο του στους άλλους, μέχρι που η μικρή Ριμ σηκώνει το χέρι: «Εγώ φοβάμαι, γιατί ήρθαν μια μέρα να πάρουν τον αδελφό μου και εκείνος δεν γύρισε πίσω».

Καθώς περνούν οι μήνες, η αναρχία που δημιουργήθηκε από την Ιντιφάντα απλώνεται στην κοινωνική ζωή του στρατοπέδου, όπου δεν ασκείται πια καμιά εξουσία. Σιγά σιγά ορισμένοι από τους κατοίκους του αρχίζουν να επωφελοú-

νται από την κατάσταση για να τακτοποιήσουν παλιούς λογαριασμούς και βεντέτες, οι οποίες χρονολογούνται μερικές φορές εδώ και πολλές γενιές. Τη νύχτα ακούγονται τακτικά φωνές και καβγάδες, που δεν έχουν καμία σχέση με τις πέτρες που πετούν στους Ισραηλινούς και τους πυροβολισμούς από τα Μ16. Γύρω μου πολλαπλασιάζονται οι συμβουλές να μετακομίσω, χωρίς να τις παίρνω στα σοβαρά: μετά από τέσσερις μήνες στην Καλάντια, τα έχω ήδη χαμένα και η αίσθηση του κινδύνου έχει αμβλυνθεί, για να μην πω εξατμιστεί. Στις 27 Φεβρουαρίου 2001, γυρνώντας σπίτι μου μετά από ένα δείπνο στην Ιερουσαλήμ, βρέθηκα κυριολεκτικά στη μέση ανταλλαγής πυροβολισμών ανάμεσα σε δύο ομάδες ενόπλων Παλαιστινίων μπροστά στην πόρτα του σπιτιού μου. Ο κίνδυνος ήταν μεγάλος, αλλά τελικά κατάφερα να μπω σπίτι μου. Ήδη από την επομένη βρήκα ένα νέο διαμέρισμα στην Μπέιτ Χα-νίνα, στα κοντινά προάστια της ανατολικής Ιερουσαλήμ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ιερουσαλήμ

Μετά την Καλάντια, φανταζόμουν ότι αν εγκατασταθώ στην ανατολική Ιερουσαλήμ, στο αραβικό τμήμα της πόλης, θα ζω στο εξής σε μια πόλη, μια πόλη όπου δεν πετούν πέτρες και δεν πυροβολούν, μια πόλη όπου υπάρχουν εστιατόρια, κινηματογράφοι και καφέ, μια πόλη όπου θα ζούσα μια φυσιολογική ζωή. Από τη στιγμή που έφτασα, άρχισα να εξερευνώ, λοιπόν, τα καλά μέρη της νυχτερινής ζωής στην ανατολική Ιερουσαλήμ. Γρήγορα εξάντλησα το ζήτημα.

Στην οδό Σιμόν Χατζάντικ, στην καλή συνοικία του Σείχ Τζάρα, υπάρχουν τρία εστιατόρια το ένα δίπλα στο άλλο: το Ασκαντίνια, ένα ιταλο-αραβικό εστιατόριο που εκτιμούν πάρα πολύ οι «διεθνείς», το Φιλαντέλφια, ένα παλαιστινιακό εστιατόριο το οποίο προσελκύει κυρίως αραβικές οικογένειες, και το εστιατόριο του Πάσα, επίσης παλαιστινιακό, με έναν πολύ όμορφο κήπο το καλοκαίρι και μια πιο ποικίλη πελατεία. Πιο ψηλά στο λόφο, το μπαρ-εστιατόριο του Ξενοδοχείου Αμπάσαντορ, όπως το λέει και το όνομά του, προσελκύει και αυτό την πελατεία του ανάμεσα στους «διεθνείς» και τους Παλαιστίνιους μεγαλοαστούς της ανατολικής Ιερουσαλήμ.

Κυρίως, όμως, υπάρχει στην ανατολική Ιερουσαλήμ το μπαρ του Αμέρικαν Κόλονι, ενός ξενοδοχείου πολυτελείας σε ένα εκπληκτικό παλιό κτίσμα, το οποίο είναι το επίκεντρο των συναντήσεων ανάμεσα σε εργαζόμενους διεθνών οργανισμών, διπλωμάτες και δημοσιογράφους. Το μπαρ είναι ένα

απίθανο μέρος: θολωτό υπόγειο, χαμηλόφωνη τζαζ, μικρές γωνιές με καναπέδες, ρομαντικά κεριά και δεκάδες ξένοι δημοσιογράφοι που μεταμορφώνουν τον κόσμο, και ιδιαίτερα τη Μέση Ανατολή, με ένα μαρτίνι στο χέρι τους. Το καλοκαίρι, το μπαρ μετακομίζει στους κήπους του ξενοδοχείου και εκεί συναντιούνται ανάμεσα στα γιασεμιά και στις τριανταφυλλιές οι ίδιοι «διεθνείς» με το ίδιο μαρτίνι, σε μια ατμόσφαιρα αγγλικού γκάρντεν πάρτι την εποχή της αποικιοκρατίας στην Ινδία. Υποκύπτω στη γοητεία και συχνάζω στο Αμερικαν Κόλονι όπως όλος ο κόσμος, προτού το βαρεθώ: πραγματικά, όλα αυτά δεν προσφέρουν καμιά ποικιλία.

Αν φύγεις από αυτά, δεν υπάρχει σωτηρία, δεν έχεις τίποτε να κάνεις στην ανατολική Ιερουσαλήμ, εκτός από το να ανακαλύπτεις πού και πού ένα εστιατόριο που μόλις άνοιξε και το οποίο καταλαμβάνεται εξ εφόδου από τους ξενύχτηδες που αναζητούν κάτι καινούργιο. Για να σκοτώσω το χρόνο μου, το παίζω λίγο τουρίστας, θαυμάζοντας τη θέα από το Όρος των Ελαιών: στα δυτικά, ξεχωρίζουν τα καμπαναριά από το δάσος των παραβολικών κεραιών που καλύπτει τις στέγες του δαιδάλου των μικρών δρόμων ανάμεσα στα τείχη της παλιάς πόλης, μπροστά στα οποία αστράφτει ο επιχρυσωμένος θόλος του Ναού του Βράχου. Στα ανατολικά, δεσπόζουν τα αντερείσματα της ερήμου της Ιουδαίας. Διακρίνει κανείς επίσης τη Νεκρά Θάλασσα, κι ακόμη τα βουνά της Ιορδανίας στο βάθος, εάν ο ουρανός είναι καθαρός. Στην οδό Σαλάχ ελ Ντιν, την κυριότερη αρτηρία της αραβικής πόλης, οι γριές Παλαιστίνιες, που πουλούν φασκόμηλο και φρέσκο λευκό τυρί στο πεζοδρόμιο, φορούν εκπληκτικά κεντημένα φορέματα. Στα παζάρια της παλιάς πόλης, το πλήθος συνωστίζεται, ανάμεσα σε μυρουδιές από καφέ, φαλάφελ και αραβικά γλυκίσματα, ανάμεσα στους πάγκους των πωλητών φρούτων και λαχανικών και στα καταστήματα με ενθύμια, όπου μπορεί κανείς να αγοράσει χνουδωτές καμήλες, εικονίσματα από ξύλο ελιάς ή μικρές κεραμικές πλάκες όπου είναι

γραμμένη η λέξη Σαλόμ, «ειρήνη» στα εβραϊκά. Μπορεί να επισκεφτεί κανείς εκεί, βέβαια, τον Πανάγιο Τάφο και το Τείχος των Δακρύων. Θα ήθελα, βέβαια, να επισκεφτώ το Χάραμ ελ Σαρίφ, με το τζαμί Αλ Άκσα και το Ναό του Βράχου, αλλά δεν είναι δυνατό: από την έναρξη της Ιντιφάντα, για το φόβο επεισοδίων που μπορεί να γίνουν μετά την προσευχή, το Ουάκφ¹ απαγόρευσε την είσοδο στο προαύλιο των τζαμιών σε όλους τους μη μουσουλμάνους.²

Η παλιά πόλη είναι το θέατρο χιλιάδων καθημερινών μικρών σκηνών της κατοχής. Ένας μικρός Παλαιστίνιος κατεβαίνει το δρόμο με ποδήλατο, όταν μια περίτολος Ισραηλινών συνοριοφυλάκων εμφανίζεται ξαφνικά μπροστά του: γλιστράει μπροστά σε πέντε ή έξι τεράστια ντερέκια οπλισμένα μέχρι τα δόντια. Ένας Ισραηλινός στρατιώτης ελέγχει τα δελτία ταυτότητας όλων των ανδρών που είναι κάτω των σαράντα χρόνων και έχουν λίγο μελαψή φυσιονομία. Στην πύλη της Δαμασκού, το ετερόκλητο πλήθος παραμερίζει για να κάνει χώρο να περάσει μια νέα γυναίκα με ένα καρτσάκι, συνοδευόμενη από δύο ενόπλους με κιπά στο κεφάλι και αλεξίσφαιρα γιλέκα, αυτόματα ούζι στο ύψος της μέσης τους και

---

1. Το Ουάκφ είναι η ισλαμική διοικητική υπηρεσία που διαχειρίζεται το Χάραμ ελ Σαρίφ.

2. Το Χάραμ ελ Σαρίφ (το «ευγενές ιερό» στα αραβικά) είναι ο τρίτος ιερός τόπος του Ισλάμ μετά τη Μέκκα και τη Μεδίνα. Περιλαμβάνει στο προαύλιό του το τζαμί Αλ Άκσα και το θόλο του Βράχου, όπου, σύμφωνα με την παράδοση, ο προφήτης Μωάμεθ στηρίχθηκε για να ανέβει στον ουρανό και να διακρίνει τον παράδεισο. Ο τοίχος που βρίσκεται κάτω από το προαύλιο είναι ιερός για τους μουσουλμάνους: τον ονομάζουν τοίχο του Μπουράκ, από το όνομα του φτερωτού αλόγου που μετέφερε τον προφήτη από τη Μέκκα στην Ιερουσαλήμ. Είναι επίσης ιερός και για τους Εβραίους – είναι το Τείχος των Δακρύων – όπως και ολόκληρη η τοποθεσία, που έχει το όνομα του όρους του Ναού: είναι η τοποθεσία του Ναού του Σολομώντος, που καταστράφηκε με την ήττα της εβραϊκής εξέγερσης ενάντια στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία το 70 μ.Χ.

γουόκι-τόκι στο χέρι. Αυτή η νέα γυναίκα ανήκει στη μικρή κοινότητα των φανατικών, που έχουν ιδιοποιηθεί σπίτια στις αραβικές συνοικίες της παλιάς πόλης για να επιταχύνουν τον εξιουδαϊσμό της ανατολικής Ιερουσαλήμ. Η παρουσία της εξηγεί, με πολύ πιο εύλωπτο τρόπο από όλες τις συζητήσεις, γιατί μερικές ισραηλινές σημαίες κυματίζουν πάνω από τη μουσουλμανική συνοικία. Η παρουσία των σωματοφυλάκων της εξηγεί επίσης εξίσου καλά αυτές τις κάμερες παρακολούθησης που δεσπόζουν πάνω από όλους τους μικρούς δρόμους.

Μερικές φορές η κατοχή παίρνει ένα πιο ειρωνικό πρόσωπο. Μια μέρα, καθώς έβγαινα από το ταχυδρομείο, στην οδό Σαλάχ ελ Ντιν, οι Ισραηλινοί αστυνομικοί είχαν αρχίσει να κυνηγούν τους Παλαιστίνιους οδηγούς με πολλές κλήσεις και πρόστιμα. Ένας Παλαιστίνιος μπαίνει στο αυτοκίνητό του και βάζει μπρος τη μηχανή. Ένας Ισραηλινός αστυνομικός πλησιάζει και του δίνει κλήση γιατί δεν φορούσε ζώνη ασφαλείας, ενώ ήταν ακόμη σταματημένος. Ο Παλαιστίνιος βγαίνει από το αυτοκίνητο για να διαμαρτυρηθεί. Δεύτερη κλήση γιατί βγήκε από το αυτοκίνητό του αφήνοντας τη μηχανή αναμμένη. Ο Παλαιστίνιος το παίρνει απόφαση ότι θα πληρώσει τα δύο πρόστιμα και ξαναμπαίνει στο αυτοκίνητο με θλιμμένο ύφος για να φύγει. Τρίτη κλήση γιατί ξεκίνησε χωρίς να βάλει τη ζώνη ασφαλείας.

Αντίθετα, όπως ανακάλυψα, στα κατεχόμενα εδάφη δεν είναι υποχρεωτικό για τους Ισραηλινούς πολίτες να φορούν τη ζώνη ασφαλείας, γιατί πρέπει να είναι σε θέση να βγουν από το αυτοκίνητο γρήγορα, εάν, για παράδειγμα, οι Παλαιστίνιοι αρχίσουν να τους πετούν πέτρες. Στο Ισραήλ, είσαστε υποχρεωμένοι να φοράτε τη ζώνη ασφαλείας ακόμη και στις συνοικίες όπου πετούν πέτρες: η μόνη πέτρα που δέχθηκα σε όλη τη διάρκεια της παραμονής μου ήταν από Εβραίους. Μου την έριξαν στο Μέα Σεαρίμ, μια συνοικία υπερορθόδοξων στη δυτική Ιερουσαλήμ όπου περπατούσα, όταν είχα την ατυχία να ανάψω τσιγάρο ενώ ήταν Σάββατο. Αλλά εκεί έχουν

προβλεφθεί τα πάντα: εάν ήμουν με το αυτοκίνητο και αυτή η πέτρα έσπαζε το παρμπρίζ, δεν θα μπορούσα να κάνω μήνυση ενάντια σε αυτόν που μου επιτέθηκε, αλλά η ισραηλινή αστυνομία θα μου έδινε ένα σεβαστό ποσό για να το αντικαταστήσω.

Η αστυνομική παρουσία είναι πιο εντυπωσιακή την Παρασκευή το πρωί, ημέρα προσευχής των μουσουλμάνων, και ακόμη περισσότερο τις Παρασκευές του Ραμαζανιού, όταν δεκάδες χιλιάδες Παλαιστίνιοι έρχονται —ή προσπαθούν να έρθουν— από ολόκληρη τη Δυτική Όχθη του Ιορδάνη και το βόρειο Ισραήλ για να προσευχηθούν στο Χάραμ ελ Σαρίφ. Μια ανθρώπινη θάλασσα κατεβαίνει τότε από την οδό Σαλάχ ελ Ντιν, από την οδό της Ναμπλούς ή από το Όρος των Ελαιών, άνδρες, γυναίκες, παιδιά, γέροι, όλοι με τα καλά τους και το χαλί της προσευχής κάτω από τη μασχάλη. Μπροστά στα τείχη της παλιάς πόλης, το πλήθος αντιμετωπίζει στρατιές Ισραηλινών αστυνομικών, πεζούς, σε αυτοκίνητα ή ακόμη και έφιππους. Στην Πύλη της Δαμασκού ή στην Πύλη του Ηρώδη, ένας αστυνομικός σκαρφαλωμένος σε ένα τσιμεντόλιθο δίνει εντολές με έναν τηλεβόα για να κατευθύνει όλο αυτό το πλήθος ανάμεσα σε κάγκελα, οι άνδρες αριστερά, οι γυναίκες και τα παιδιά δεξιά. Καθένας δείχνει την ταυτότητά του στους αστυνομικούς, οι οποίοι αποφασίζουν εάν έχει το δικαίωμα να πάει να προσευχηθεί στο τζαμί ή όχι. Μέσα σε όλα αυτά, οι έμποροι της παλιάς πόλης προσπαθούν απεγνωσμένα να περάσουν για να πάνε να ανοίξουν το κατάστημά τους. «Μα σας λέω ότι δεν θέλω να πάω στην προσευχή, είμαι έμπορος, το μαγαζί μου βρίσκεται στην κύρια στοά του παζαριού! «Α ναι; Και πού είναι αυτή η κύρια στοά του παζαριού;» «Στην Κίνα!»

Για να αποφύγω την αποπνικτική ατμόσφαιρα της ανατολικής Ιερουσαλήμ, διασχίζω μερικές φορές την Οδό αριθμός 1, την παλιά διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε Ανατολή και

Δύση, για να περπατήσω στην εβραϊκή πόλη. Η ατμόσφαιρα εδώ μου φαίνεται πολύ πιο χαλαρή, σε αυτές τις συνοικίες με τους πεζόδρομους, όπου οι δρόμοι είναι γεμάτοι από καφετέριες με υπαίθρια τραπέζια, γεμάτες νέους και λιγότερο νέους με δυτική αναμφισβήτητη εμφάνιση. Αυτό το οποίο με μπερδεύει είναι όλοι αυτοί οι άνδρες και οι γυναίκες των δεκαοκτώ έως είκοσι χρόνων που κυκλοφορούν με πολιτικά με ένα αυτόματο M16 κρεμασμένο διαγωνίως: είναι οι κληρωτοί του ισραηλινού στρατού που βρίσκονται σε άδεια,³ οι οποίοι δεν εγκαταλείπουν ποτέ το όπλο τους, γιατί οι κυρώσεις σε περίπτωση απώλειας είναι εξαιρετικά βαριές. Κρεμούν λοιπόν το M16 στη ράχη της καρέκλας που κάθονται στο καφέ με την ίδια άνεση σαν να επρόκειτο για την τσάντα τους.

Σιγά σιγά η αστυνομική παρουσία γίνεται εξίσου σημαντική, αν και πιο διακριτική, από αυτή την πλευρά της Οδού αριθμός 1, όταν αρχίζουν να πλήττουν με μια απελπιστική κανονικότητα τη δυτική Ιερουσαλήμ οι τυφλές βομβιστικές επιθέσεις. Οι Βρετανοί εργοδότες μου ανακοινώνουν τότε νέες οδηγίες ασφαλείας: απαγορεύεται να πηγαίνουμε στο Ισραήλ, εκτός από περιπτώσεις απόλυτης ανάγκης, απαγορεύεται, όταν πηγαίνουμε εκεί, να κινούμαστε σε πολυσύχναστα σημεία, εστιατόρια ή εμπορικά κέντρα, απαγορεύεται να κυκλοφορούμε με τα λεωφορεία της Εγκέντ, της ισραηλινής εταιρείας συγκοινωνιών. Πάντως, παρ' όλα όσα μου συνέβησαν στη Δυτική Όχθη του Ιορδάνη, φοβάμαι επίσης πάντοτε τις βομβιστικές επιθέσεις, και καθώς η ατμόσφαιρα στη Δύση επιδεινώνεται από μέρα σε μέρα και οι μικροί πεζόδρομοι μοιάζουν σήμερα με συνοικία φάντασμα, με τα όργανα ασφα-

---

3. Στα δεκαοκτώ τους, όλοι οι Ισραηλινοί νέοι, άνδρες και γυναίκες, φεύγουν για τη στρατιωτική τους θητεία για δύο ή τρία χρόνια. Μόνο οι Εβραίοι που αφιερώνονται σε θρησκευτικές σπουδές και οι Παλαιστίνιοι που έχουν ισραηλινή ιθαγένεια απαλλάσσονται από τη στρατιωτική θητεία.

λείας να ελέγχουν κάθε πελάτη στην είσοδο των εστιατορίων, δεν έχω πια πραγματικά λόγο να πηγαίνω εκεί. Έπεσα, λοιπόν, κι εγώ θύμα του αόρατου συνόρου που χωρίζει στην Ιερουσαλήμ τους Ισραηλινούς και τους Παλαιστίνιους, οι οποίοι ζουν μερικές φορές σε απόσταση μικρότερη από εκατό μέτρα οι μεν από τους δε χωρίς να γνωρίζονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Τα χρώματα των διακρίσεων

Το πρώτο μάθημα του κώδικα οδικής κυκλοφορίας στην Παλαιστίνη αφορά στην εκμάθηση των χρωμάτων. Τα πρακτικά μαθήματα γίνονται στο φυλάκιο ελέγχου στη βόρεια είσοδο της Ιερουσαλήμ: όγκοι από μπετόν κλείνουν το δρόμο, ενώ στη μέση βρίσκεται το φυλάκιο των Ισραηλινών στρατιωτών, οι οποίοι απαγορεύουν το πέρασμα των αυτοκινήτων στη λωρίδα που παραμένει ανοιχτή. Παρακάμπτουμε το εμπόδιο από ένα μικρό δρόμο, ο οποίοςς ξεκινά από τα δεξιά εκατό μέτρα πιο κάτω και καταλήγει στην κύρια οδό εκατό μέτρα πιο πέρα. Αυτό το δρομάκι, το οποίο έτσι έχει προαχθεί σε λεωφόρο, γίνεται η σκηνή ενός απίστευτου μποτιλιαρίσματος, όπου στριμώνονται αυτοκίνητα, ταξί, λεωφορεία και φορτηγά. Οι στρατιώτες από το φυλάκιο ελέγχου βλέπουν πολύ καλά όλα αυτά τα αυτοκίνητα τα οποία στρίβουν δεξιά, αφού για να διαχειριστούν το μποτιλιάρισμα, ένας από αυτούς φεύγει μερικές φορές από το φυλάκιο ελέγχου και έρχεται να ρυθμίσει την κυκλοφορία.

Όλα τα πρωινά, για να πάω από την Μπέιτ Χανίνα στην Καλάντια, παίρνω ένα «σέρβις», αυτά τα ομαδικά ταξί τα οποία εξυπηρετούν μια λίγο ως πολύ ορισμένη διαδρομή με καθορισμένη τιμή ανά επιβάτη. Θα μπορούσα να περάσω κατευθείαν, αλλά οι περισσότεροι από τους άλλους επιβάτες είναι Παλαιστίνιοι της Δυτικής Όχθης του Ιορδάνη. Η ταυτότητά τους είναι πράσινη ή πορτοκαλιά. Και στις δύο περιπτώσεις, έχει εκδοθεί από τις ισραηλινές αρχές. Εάν είναι